“Türk meşhurları ansiklopedisi” nin neşri münasebetiyle

Memleketimizde son senelerde çıkarılan ve her halde büyük bir ihtiyaca cevap veren Ansiklopedilere son aylarda Türk Meşhurları Ansiklopedisi de katıldı. Geniş bir okuyucu kütlesine hitap ettiğini gördüğümüz ve Türk irfanına büyük bir derecede hizmetlerini umduğumuz bu teşebbüsün de diğer arkadaşları gibi muaffak olmasını temenni ederken bir iki nokta üzerinde durmak ve görülen bazı yanlışları işaret etmek istiyoruz. Ta ki eser gittikçe mükemmelleşsin ve acele ile yapıldığını sandığımız hataların, daha büyük bir dikkat ve titizlik göstermekle, önüne geçilebilsin. Evvela şunu kaydedelim ki, eski ve yeni Türk meşhurlarını bir arada göstermek bakımından, bu Ansiklopedi takdire değer bir teşebbüstür ve muhakkak ki faydalıdır . Ansiklopediye dercedilen ve edilmeyen, gerek tarihi gerek muasır şahsiyetler üzerinde veya bunlara ait verilen malümatın azlığı ve çokluğu hakkında münakaşa ve tenkitler yapabilirse de, nihayet bunu, sayın müteşebbisin şahsi takdir ve imkanlarına bırakabilir ve bu şekliyle de kendimizi tatmin edilmiş sayabiliriz. Ancak verilen malümat ve yürütülen hükümlerde sık sık yanlışlara tesadüf edildiği ve daha evvel bu yolda yapılmış ciddi neşriyattan layıkiyle ile faydalanılmadığı, bilakis birçok dikkatsizlik ve sathilikler yapıldığı görüldüğü içindir ki bunlara temas etmek zaruretini duyduk . Bu yanlışlardan dikkatimizi çeken bir kaç misal kaydetmeyi, başka mülahazaları göz önüne almasak bile, kendimizi daha dikkatli ve ciddi neşriyat yapmaya alıştırmak mecburiyetinde bulunduğumuzu belirtmek bakımından , lüzumlu bulduk. Bizi bu yolda tenkide sevk eden sebeplerin iyi anlaşılacağından ve hoş görüleceğinden eminiz.

1 - Zembilli Ali efendinin kadılıklarda bulunduğu yazılmıştır. Halbuki o, hiç bir zaman kadılık yapmamış . Yavuz sultan Selim kendisine Rumeli ve Anadolu kazaskerliklerini tevcih etmek istediği vakit Hakemtü kelimesini telaffuz etmemek üzere Allahla ahdi olduğunu ileri sürüp bu teklifi kabul etmemiştir.

2 - Çelebizade Asım efendi Hekimbaşı Ömer efendinin damadıdır. Ömer efendi de Şeyhülislam Ebu İshak İsmail efendinin damadıdır. İsmail efendinin vefatı 1137 de, Asım efendinin ilk kadılığı da 1145 de olduğuna göre Asım efendinin İsmail efendi sayesinde süratle kadılıklarda ilerlediği iddiası yanlıştır. Asım efendi gerek müderrislikte gerek kadılıkla çabuk değil geç terfi etmiş bir zattır. Müderrislikte 25 sene kalmış,kadılığı esnasında ise 16 senede dört memuriyet vermiştir. Mazaliyet zamanları uzundur . Diğer taraftan Asım efendi bilfiil Rumeli kazaskerliğinde bulunmamıştır. Ancak Rumeli kazaskerliği payesini ihraz etmiştir. Keza Asım efendinin matbu divanında Arapça şiirler yoktur. Türkçe ve birkaç tane de Farsça şiiri vardır.

3 - Giritli Aziz efendi Bağdatta değil Belgratta bulunmuştur.

4 - Sakızlı Ali paşa Mehmet Ali paşa değil Ali Haydar paşadır. Şiirde Haydar mahlası kullanır.

5 - Yavuz sultan Selim Cafer Çelebiye sevgisini belirtmek için Şah İsmail'in esir zevcesini nikahlamıştı demek sathi ve yanlış bir hükümdür. Diğer taraftan Cafer Çelebiyi itham ederken, denildiği gibi, Tebrizden öteye gitmemek meselesi yoktur. Ancak Karabağda kışlamak ve bilhassa kışın Amasyada çıkan isyanda askeri tahrik etmek meselesi vardır.

6 - Celalzade Mustafa Çelebi için reisülkütlap yani Hariciye Nazırı olmuştu

(1525) demek onun zamanına göre değildir .Çünkü bu sırada reisülkütlap, ancak, Divanıhümayun katiplerinin reisidir. Bu vazife bir dereceye kadar Nişancı tarafından görülmektedir ki Mustafa Çelebi ancak Nişancı olduğu zaman bu dereceye çıkmış oluyordu.

Tabakatülmemalik fl derecatülmesalik adlı eserinde, koca Nişancı, zamanının idare usullerile kanunlarından maalesef bahsetmemiş veya fihristini verdiği halde yazmamış, ancak Kanuni devri hadiselerini anlatmıştır. Diğer eserlerinin adları da eksik ve hatalıdır.

7 - Cevat paşa 1870 de değil 1871 de kurmay yüzbaşı çıkmıştır. Keza Sadareti iki buçuk sene değil üç seneden fazladır.

8 - Cağalazade Sinan paşanın birinci kaptanderyalığı 1591 dedir. Sadareti Eğri Eğer veya (Erlan demek lazımdır) seferi esnasında fakat Haçova meydan muharebesindeki yararlıktan sonradır ve 1595 de değil 1596 dadır.

9 - Şehzade Cem"in isyanı Fatih,in Kanunnamesinde kardeş katilni amir olan maddeye istinat suretile izah edilemez.Diğer taraftan Sultan Cem Ankarayı muhasara etmişse de hiç bir zaman elde edememiştir. Bu vesile ile ismi geçen İran şairinin ismi Süleyman Savcı değil Selman Savcıdır.

Bu saydıklarımız alakadar olduğumuz mevzullarda gozumuze carpan yanlislardan bir kismidir. Diger taraftan ehemmiyetli ve karakteristik noktalarin zikredilmemesi de buyuk bir noksandir. Mesela Beyazit II maddesinde askeri vukuat basit bir sekilde hulasa edilmek istenmis ve Misir harbleri hakkinda "Misir memluklarina karsi surekli muharebeler (?) yapildi ise de muspet ve kati netice alinamadi " gibi sathi ve umumi bir ifade kullanilmis, buna mukabil, bu devrin ilim ve kultur huviyeti, manzarasi ve sahislarina tek bir cumle bile tahsis edilmemistir. Yine, ilk gorunuste teferruat sayilabilecek , bazi hatalar da ehemmiyetsiz lakki olunamazlar : Mesela , bir maddede tesaduf ettigimiz," buyuklere kitap kopya edermis ", " Eyup ve Kagithaneden yurumek suretile Galata mevlevihanesine gidermis.",, " şikayetçilerin artmasına sebebolurmuş" gibi ifadeler. Ansiklopedilere en sıhhatli,kati ve en ehemmiyetli malümatı dercetmek hususundaki umumi prensipe aykırı görünmektedir.

Hülasa, Türk Meşhurları Ansiklopedisini daha iyi ve itimada değer görmek arzu ve temennimizdir. Bütün eserin on iki fasikülde ve bir senede tamamlanacağını vadetmekten ziyade yazıların biraz geç ikmal edilse bile, doğru ve özlü olmalarına ehemmiyet vermek daha isabetli olur kanaatindeyim. Zaten eserin,ismine layıkbir şekilde ortaya çıkabilmesi için aceleye hiç lüzum yoktur. Bu Ansiklopedide bulunan bazı şahsiyetler hakkında şimdiye kadar İslam Ansiklopedisinde, bazı noksanları olmasına rağmen, ciddi ve itimada değer etütler çıkmışken bunları hiç nazarı itibara almamak ve adeta onlarla tezada düşmek, memleket gençliğini şüphe ve tereddüde sevketmek demek olduğu kadar,harcıalem neşriyat yapmak için bütün esaslı araştırmaların ihmal edildiğini göstermek gibi hazin ve acı bir misal de vermiş oluyor.

Türk Meşhurları Ansiklopedisinin gelecek sayılarını bir tekamül içinde görmek ümidi bizi teselliye sevkeden en halisane duygudur.

Tayyip Gökbilgin